

Надія Валеріївна БАГАН

аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,

Полтавський державний аграрний університет

ORCID ID: 0000-0003-2843-5893

E-mail: bahan.pdaa@gmail.com

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Баган Н. В. Напрями підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. Том 6. № 3. С. 190 – 196.

Анотація

Вступ. Стаття присвячена питанням ефективності використання ресурсів аграрних підприємств. На основі дослідження були запропоновані напрями підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, що дозволять сформулювати систему заходів для ефективного ресурсопоживання, ресурсозаощадження та ресурсозбереження.

Метою дослідження стало визначення напрямів підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств.

Результати. У статті удосконалено методичний підхід до інтегрального оцінювання ефективності використання ресурсів аграрних підприємств України, який передбачає інтегральну оцінку економічної, соціальної, екологічної та загальної ефективності використання всіх видів ресурсів, здійснену через нормалізацію груп одиничних коефіцієнтів методом модифікованої головної компоненти. Удосконалено матричний підхід до визначення стратегії підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств. Розроблено організаційно-економічний механізм підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, який враховує особливості земельних, трудових, матеріальних, фінансових, інформаційних та часових ресурсів, вплив чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, регулятивні функції суб'єктів аграрної сфери макро- та мікрорівнів, а також має адаптивні властивості для можливості оперативного коригування та використання елементів зазначеного механізму.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу визначити поточний загальний інтегральний рівень ресурсоефективності діяльності підприємств з метою його подальшого прогнозування методами лінійної та динамічної регресії; удосконалити матричний підхід до визначення стратегії, що базується на прогнозованому рівні інтегральної оцінки економічної, соціальної та екологічної ефективностей ресурсовикористання та розробити організаційно-економічний механізм підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств.

Ключові слова: екологічна ефективність, ресурси, економічна ефективність, інтегральна оцінка ефективності, конструктивні фактори ресурсозбереження соціальна ефективність, ресурсна стратегія, технологічні фактори ресурсозбереження.

Nadiia BAHAN

PhD student in the Department of Economics and International Economic Relations,
Poltava State Agrarian University

DIRECTIONS FOR IMPROVING THE EFFICIENCY OF RESOURCES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Bahan N. Directions for improving the efficiency of resources of agricultural enterprises. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2021. Volume 6. № 3, pp. 190 – 196.

Abstract

Introduction. The article is devoted to the issues of efficient use of resources of agricultural enterprises. Based on the study, the proposed ways to improve the efficiency of resources of agricultural enterprises, which will form a system of measures for efficient resource consumption, resource saving and resource conservation.

Results. The article improves the methodological approach to integrated assessment of resource efficiency of agricultural enterprises of Ukraine, which provides an integrated assessment of economic, social, environmental and overall efficiency of all types of resources, carried out through the normalization of groups of unit coefficients by

© **Надія Валеріївна Баган, 2021** modified principal component. The matrix approach to determining the

ISSN 2415-8453. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021 рік. Том 6. № 3.

strategy of improving the efficiency of resource use of agricultural enterprises has been improved. The organizational and economic mechanism for improving the efficiency of resources of agricultural enterprises, which takes into account the peculiarities of land, labor, material, financial, information and time resources, the impact of external and internal factors, regulatory functions of agricultural entities at the macro and micro levels, and has adaptive properties for the possibility of prompt adjustment and use of elements of this mechanism.

Conclusions. *The study made it possible to determine the current overall integrated level of resource efficiency of enterprises in order to further predict it by methods of linear and dynamic regression; improve the matrix approach to determining the strategy based on the projected level of integrated assessment of economic, social and environmental efficiency of resource use and develop an organizational and economic mechanism to improve the efficiency of resource use of agricultural enterprises.*

Keywords: *resources, economic efficiency, social efficiency, environmental efficiency, integrated efficiency assessment, resource strategy, organizational and economic mechanism, technological factors of resource conservation, constructive factors of resource conservation.*

JEL classification: Q15

Вступ

Однією з особливостей функціонування сучасних аграрних підприємств є кількісна, якісна та структурна недосконалість їх ресурсів, що зумовлено нестабільним зовнішнім середовищем і складним фінансовим становищем галузі сільського господарства. Прагнення до забезпечення збалансованої виробничо-господарської діяльності, зростання конкурентоспроможності та прибутковості аграрних підприємств змушує керівників постійно шукати альтернативні напрями підвищення ефективності використання ресурсів. Дослідженню проблем ефективності використання ресурсів аграрних підприємств присвятили свої роботи закордонні та вітчизняні науковці і практики: Андрійчук В., Березіна Л., Геєць В., Зіновчук В., Лупенко Ю., Малік М., Мельник Н., Пасхавер Б., Пархомець М., Россоха В., Саблук П., Шпичак В., Юрчишин Ю., Ясько А. та інші.

Незважаючи на вагомі здобутки науковців, більшість аграрних підприємств мають значні недоліки, які стосуються ефективності використання ресурсів, що зумовлює необхідність удосконалення методичного підходу до оцінки ефективності, матричного підходу до визначення стратегії підвищення ефективності та вдосконалення організаційно-економічного механізму підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств. Отже, невизначеність та мінливість середовища функціонування аграрних підприємств вимагає додаткових досліджень напрямів підвищення ефективності використання ресурсів.

Мета та завдання статті

Метою є дослідження напрямів підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу

Забезпечення продовольчої безпеки та підвищення рівня рентабельності аграрного виробництва будь-якої країни світу залежать від наявності та ефективного використання ресурсів. Нині в Україні в аграрній сфері існує проблема формування та раціонального використання ресурсів, що зумовлено особливостями розвитку галузі сільського господарства. Досягнення результативного функціонування аграрних підприємств значною мірою залежить від рівня формування, відтворення та ефективності використання ресурсного потенціалу. Ефективність використання ресурсів належить до головних показників розвитку суб'єктів господарювання, незалежно від їх цільового призначення, структури продукції, її якості, масштабів виробництва [1, с. 34].

Складовими частинами ефективності використання ресурсів аграрних підприємств є економічна, соціальна та екологічна, тому існує потреба в застосуванні інтегральної оцінки ефективності їх використання. Пропонуємо її здійснювати в три етапи (рис. 1):

Рис. 1. Структурна схема методики інтегральної оцінки ефективності використання ресурсів аграрних підприємств України [авторська розробка]

1. Підготовчий – передбачає визначення напрямів оцінки ефективності використання ресурсів підприємства, визначення набору показників її оцінки, формування груп показників відповідно до визначених напрямів.

2. Оцінка рівня ефективності використання ресурсів підприємства – розроблення класифікації показників оцінки ефективності використання ресурсів підприємства, їх нормалізація методом модифікованої головної компоненти, формування рівнянь інтегральних оцінок економічної (підгруп економічної), екологічної та соціальної ефективності використання ресурсів підприємства, розрахунок показників інтегральних оцінок ефективності використання ресурсів підприємства.

3. Прогнозування рівня ефективності використання ресурсів підприємства за допомогою методів парної лінійної та динамічної регресії.

За пропонованою методикою економічна ефективність визначається на основі інтегральної оцінки, яка складається з показників використання земельних, трудових, матеріальних, фінансових, інформаційних, часових ресурсів та показників рентабельності діяльності аграрного підприємства. Соціальну та екологічну ефективність визначено на основі відповідних їм первинних показників.

З метою забезпечення продовольчої безпеки країни, оптимізації експортного аграрного потенціалу та дохідності сільськогосподарських виробників доцільно розробити дієву стратегію підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств [3, с. 37]. Пропонуємо використати матричний підхід до визначення стратегії

підвищення ефективності використання ресурсів аграрного підприємства, що базується на прогнозованому рівні інтегральної оцінки економічної, соціальної й екологічної ефективностей ресурсовикористання та дає можливість охарактеризувати діючу ресурсну стратегію, обґрунтувати необхідність її оптимізації в економічно-соціальному, економічно-екологічному або соціально-екологічному напрямках.

Відповідно до запропонованої тривимірної матриці, стратегія підвищення ефективності використання ресурсів суб'єктів аграрного ринку визначатиметься існуючим рівнем економічної ефективності, соціальної ефективності та екологічної ефективності, які свідчатимуть одночасно про доцільність діючої ресурсної стратегії та про необхідність її оптимізації у економічно-соціальному, економічно-екологічному або соціально-екологічному напрямках. Тобто за допомогою інтегральних оцінок визначається два найбільш слабких стратегічних напрями ефективності ресурсовикористання у підприємстві, що обумовлюватиме формування стратегічного інструментарію для подальшого їх розвитку. Враховуючи перспективну спрямованість пропонувані заходів для визначення перспективної стратегії підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу, братимуться до уваги прогнозовані інтегральні оцінки для групи аналізованих аграрних підприємств.

Розглянемо градацію інтегральних оцінок використання ресурсів аграрних підприємств (рис. 2).

Для визначення перспективної стратегії використання ресурсів будуть враховуватися два найменших прогнозованих показника інтегральних оцінок економічної, соціальної та екологічної ефективності, що і визначатиме площину матриці, в якій знаходитиметься стратегія підвищення ефективності ресурсовикористання, проте з урахуванням третьої, найбільшої, інтегральної оцінки, як чинника забезпечення можливості реалізації визначеної стратегії. Отже, для «економіко-соціальної» площини визначення стратегій стимулюючим і підтримуючим чинником має стати екологічний складник, для «економіко-екологічної» площини забезпечуючим чинником формування та реалізації стратегії є соціальний складник, а для «еколого-соціальної» площини – стратегічним чинником забезпечення підвищення ефективності ресурсовикористання – економічний, а відповідно й фінансова спроможність результативного використання ресурсного потенціалу аграрного підприємства.

Нині актуальним для керівників аграрних підприємств є формування дієвого організаційно-економічного механізму підвищення ефективності використання ресурсів, який здатен забезпечити зростання прибутковості та конкурентоспроможності [2, с. 282].

Ми вважаємо, що варто розробити адаптивний організаційно-економічний механізм, який би передбачав оптимальний економічний інструментарій взаємодії земельних, трудових, матеріальних, фінансових, інформаційних і часових ресурсів в економічному, екологічному та соціальному напрямках (рис. 3).

На нашу думку, для кожного аграрного підприємства потрібне розроблення власної моделі організаційно-економічного механізму підвищення ефективності використання ресурсів, що буде включати удосконалення науково-технічного рівня виробництва; використання вторинних матеріальних ресурсів; раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів; удосконалення організації й управління; соціальні заходи.

Чинники підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств пропонуємо поділити на три групи:

1. Технологічні чинники – впровадження нового обладнання з поліпшеними технічними характеристиками, модернізація та реконструкція існуючого, спрямовані на підвищення коефіцієнтів використання матеріалів; впровадження прогресивних ресурсозберігаючих технологій; підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва тощо [4, с. 55].

$0,00 \leq \text{Int.оцінка.ефктив. (екоп., екол., соціо.)} \leq 0,33$ – низький рівень ефективності ресурсовикористання;
 $0,34 \leq \text{Int.оцінка.ефктив. (екоп., екол., соціо.)} \leq 0,66$ – середній рівень ефективності ресурсовикористання;
 $0,67 \leq \text{Int.оцінка.ефктив. (екоп., екол., соціо.)} \leq 1,00$ – високий рівень ефективності ресурсовикористання.

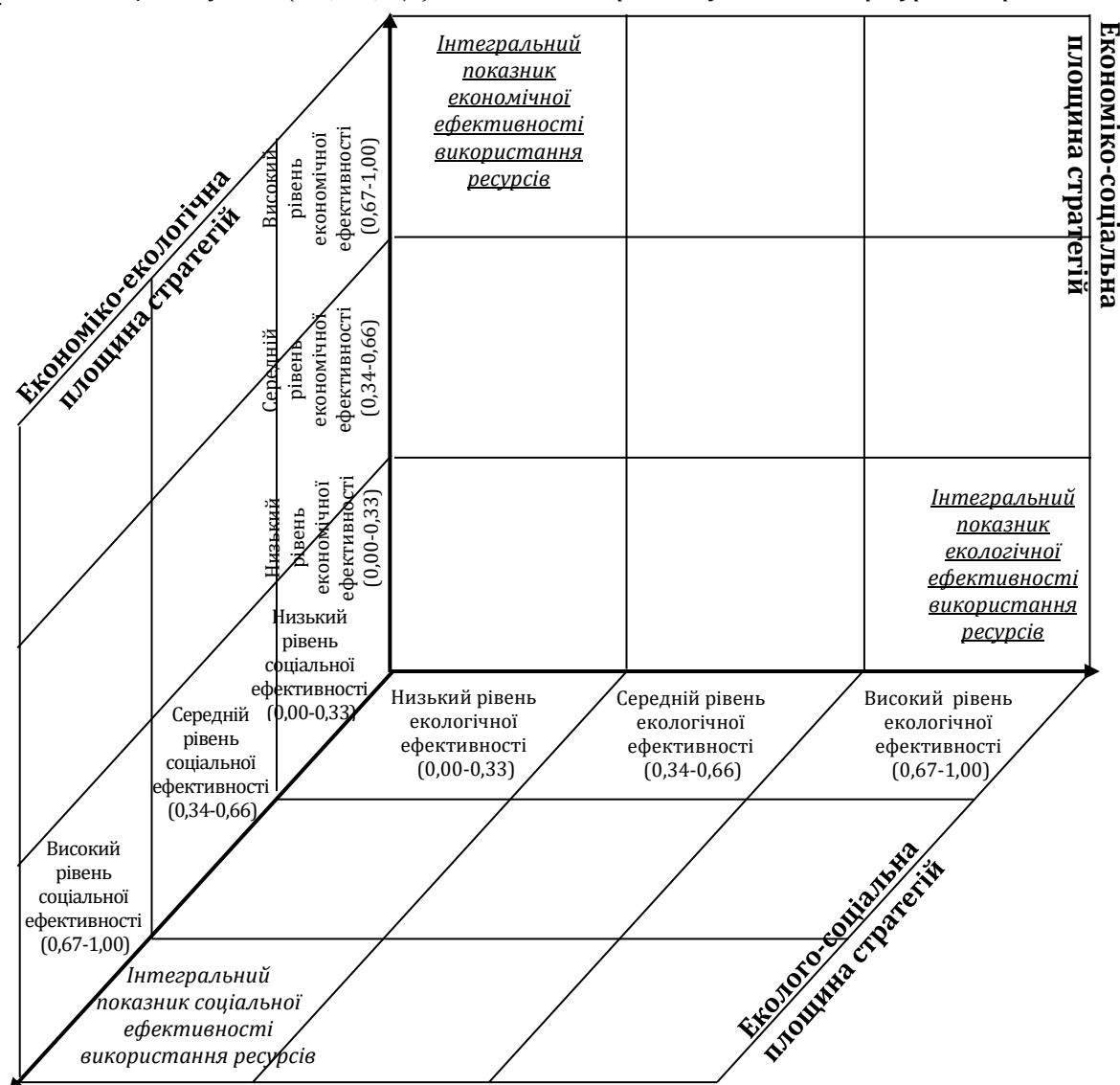

Рис. 2. Тривимірна модель визначення стратегії підвищення ефективності використання ресурсів аграрного підприємства [авторська розробка]

2. Організаційно-економічні чинники економії виробничих ресурсів – удосконалення організації виробництва; удосконалення системи нормування витрат матеріальних ресурсів; удосконалення обліку фактичного використання матеріальних ресурсів; удосконалення системи забезпечення матеріальними ресурсами (методи розрахунку потреби в матеріальних ресурсах, норми запасу; контроль якості матеріалів, усунення втрат при транспортуванні; раціональна організація складського господарства та усунення втрат при зберіганні); удосконалення контролю якості продукції; склад, рух та кваліфікація персоналу; система економічного (морального і матеріального) стимулювання працівників; система економічної відповідальності за нераціональне використання матеріальних ресурсів (підвищення матеріальної відповідальності виконавців за перевитрату сировини, матеріалів, палива, енергії, води, за порушення технологічного процесу тощо); економічний стан підприємства (в умовах, коли підприємства самостійно розпоряджаються одержуваним прибутком, важливим чинником підвищення ефективності матеріалоспоживання є результативність діяльності підприємства) [5, с. 94].

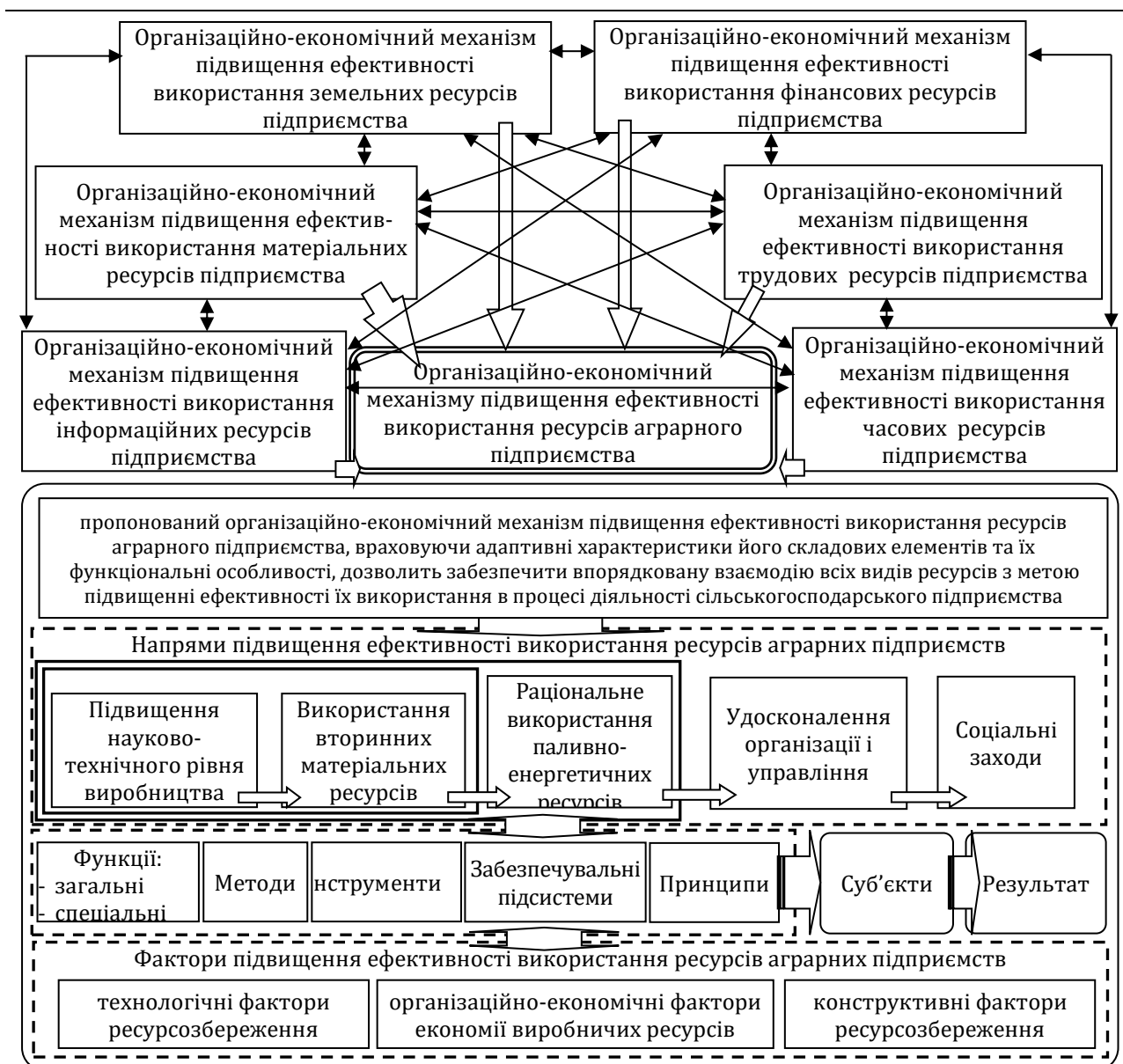

Рис. 3. Модель організаційно-економічного механізму підвищення ефективності використання ресурсів аграрного підприємства [авторська розробка]

3. Конструктивні чинники – група заходів, спрямованих на вдосконалення проектно-конструкторських рішень методів розрахунку.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Таким чином, максимально ефективне використання ресурсів, що беруть участь у виробництві сільськогосподарської продукції є необхідною передумовою для досягнення балансу інтересів суспільства (економічних, соціальних, екологічних) та основою для забезпечення національних пріоритетів розвитку аграрного сектору. Для підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств пропонуємо удосконалити методичний підхід до інтегрального оцінювання ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, що передбачає інтегральну оцінку економічної, соціальної, екологічної та загальної ефективності використання земельних, трудових, матеріальних, фінансових, інформаційних та часових ресурсів. Це дозволить визначити поточний загальний інтегральний рівень ресурсоефективності діяльності підприємств. Нами рекомендується удосконалити матричний підхід до визначення стратегії підвищення ефективності використання ресурсів аграрного підприємства, що дозволить охарактеризувати діючу ресурсну стратегію та

обґрунтувати необхідність її оптимізації у економічно-соціальному, економічно-екологічному або соціально-екологічному напрямках. Вважаємо за доцільне удосконалити організаційно-економічний механізм підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, що має адаптивні властивості для можливості оперативного коригування та використання елементів зазначеного механізму. Це дозволить сформувавши систему заходів для підвищення ефективності ресурсоспоживання, ресурсозаощадження та ресурсозбереження для кожного окремого суб'єкту агропродовольчої сфери в межах його прогнозованої стратегії підвищення ефективності використання ресурсів.

Список літератури

1. Бондар В. Ю. Сутність поняття «організаційно-економічний механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства». *Ефективна економіка*. 2018. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/156.pdf
2. Вініченко І.І., Сорока Ю.О. Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. № 22. 2015. С. 34-37.
3. Мельник О.В. Ефективність використання виробничих ресурсів у аграрному секторі України. *Економіка і суспільство*. № 9. 2017. С. 282-288.
4. Мойса М. Я., Крюкова І. О. Ресурсний потенціал аграрних підприємств та економічний механізм його раціонального використання. *Економіка АПК*. 2004. № 2. С. 77-80.
5. Пархомець М.К., Гудак В.В. Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, практика: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 256 с.
6. Пекшин С.В. Планування систем формування стратегії ресурсозбереження на підприємствах машинобудування. *Ефективна економіка*. № 8. 2014. С. 53-59.
7. Радчук І.М. Сутність поняття «ресурсозбереження» та шляхи його впровадження на підприємстві. *Вісник ХДТУ*. № 3 (36). 2009. С. 93-96.
8. Чукіна І. В. Організаційно-економічний механізм у системі управління виробничогосподарською діяльністю аграрних підприємств. *Економічний аналіз*. 2014. № 15 (3). С. 230-236.

References

1. Bondar, V. Yu. (2018). Sutnist poniattia «orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm upravlinnia zovnishnoekonomichnoiu diialnistiu pidpriemstva» [The essence of the concept of «organizational and economic mechanism of management of foreign economic activity of the enterprise»]. *Efekty`vna ekonomika*. [Effective economy]. (electronic journal). No 22. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/156.pdf
2. Vinichenko, I. I., Soroka, Yu. O. (2015). «Efficiency of using the resource potential of agricultural enterprises». *Investytsii: praktyka ta dosvid*. No 22, pp. 34-37.
3. Melnyk, O. V. (2017). «Efficiency of use of production resources in the agricultural sector of Ukraine». *Ekonomika i suspilstvo*. No 9, pp. 282-288.
4. Moisa, M. Ya., Kriukova, I. O. (2004). «Resource potential of agricultural enterprises and economic mechanism of its rational use». *Ekonomika APK*. No 2, pp. 77-80.
5. Parkhomets, M. K., Hudak, V. V. (2014) *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm zabezpechennia dokhidnosti silskohospodarskykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, praktyka*. [Organizational and economic mechanism for ensuring the profitability of agricultural enterprises: theory, methodology, practice]. TNEU. Ternopil. Ukraine.
6. Pekshyn S. V. (2014). Planuvannia system formuvannia stratehii resursozberezhennia na pidpriemstvakh mashynobuduvannia. [Planning of systems of formation of strategy of resource saving at the enterprises of mechanical engineering]. *Efekty`vna ekonomika*. [Effective economy]. (electronic journal). No 8. pp. 53-59.
7. Radchuk I. M. (2009). «The essence of the concept of «resource conservation» and ways to implement it in the enterprise». *Visnyk KhDTU*. No 3 (36), pp. 93-96.
8. Chukina I. V. (2014). «Organizational and economic mechanism in the management system of production and economic activities of agricultural enterprises». *Ekonomichniy analiz*. No 15 (3). pp. 230-236.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2021 р.